

Svetska trgovinska organizacija

Sanja Jelisavac Trošić, Dragoljub Todić, Milorad Stamenović, *Svetska trgovinska organizacija, životna sredina i sistem zdravstvene zaštite*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2018, 309 str.

U 2018. godini Institut za međunarodnu politiku i privredu objavio je monografiju naučnog saradnika Sanje Jelisavac Trošić, profesora Dragoljuba Todića i doktora Milorada Stamenovića. Na prvi pogled, naslov monografije „Svetska trgovinska organizacija, životna sredina i sistem zdravstvene zaštite“ može zbuniti čitaoce, ali kroz sam tekst autori su ukazali na međusobnu povezanost ove tri celine. Polazna tačka jesu izazovi u međunarodnoj trgovini u savremenom dobu i potreba za reformom Svetske trgovinske organizacije. Autori naglašavaju da bi prilikom rasprava o promenama pravila međunarodne trgovine trebalo više uključiti pitanje odnosa između međunarodne trgovine i životne sredine i međunarodne trgovine i zdravstvene zaštite i međunarodne trgovine. Upravo kroz određena poglavlja ove monografije autori su želeli da detaljnije razrade odnose između ovih celina i time postave osnove za reformu.

Prvo poglavlje je naslovljeno Međunarodna trgovina i ukazuje čitaocima na osnove međunarodne trgovine, međunarodnih finansija i generalno međunarodnih ekonomskih odnosa. U odnosu međunarodne trgovine i životne sredine posmatra se nivo međuzavisnosti država i razvoja međunarodne trgovine u smislu toga jesu li kompatibilni ili u sukobu. To se vrši tako što se preispituju trgovinske mere i njihov uticaj na politike zaštite životne sredine i preispituju se mere zaštite životne sredine na stanje trgovinskih odnosa involviranih subjekata i na međunarodno pravo. Trgovina, opšti sporazum o carinama i trgovini i svetska trgovinska organizacije je ime drugog poglavlja. Pisci nas upućuju na poslednju GATT rundu pregovora koja je trajala od 1986. do 1994. godine na kojoj je i osnovana Svetska trgovinska organizacija, a počela je sa radom 1.1.1995. godine. Osmog maja 2018. godine Svetska trgovinska organizacija je izdala zajedničku izjavu o zabrinutosti zbog povećanja trgovinskih tenzija i rizika od uvođenja novog ili eskalacije postojećeg protekcionizma, što ukazuje na ulogu ove organizacije u savremenim trgovinskim odnosima.

Treće poglavlje se zove Životna sredina, Svetska trgovinska organizacija i pravo na (zdravu) životnu sredinu gde se najpre govori o uticaju zahteva u oblasti označavanja i taksu za potrebe zaštite životne sredine kao i činionicima koji determinišu uticaj procesa trgovinskog liberalizma na životnu sredinu. Ujedno navode i da se pravo na (zdravu) životnu sredinu stavlja u širi kontekst prava čoveka. Sa druge strane, stiče se utisak da se Svetska trgovinska organizacija nije na sistematski način bavila pitanjem odnosa između trgovine i zaštite životne sredine. Najpre, sam pojam „životna sredina“ nije eksplicitno definisan, niti postoji poseban dokument koji bi to

uređivao. Ono što doprinosi potrebi detaljnijeg uređivanja jeste složenost problema u oblasti životne sredine, kao i rastuća međuzavisnost država u okviru globalizacije.

Sa druge strane, glava četiri se bavi zdravstvenom zaštitom i pristupu tržištu lekova. Utvrđuje da je potrebno jačanje Svetske zdravstvene organizacije i ističe značaj Okvirne konvencije za globalno zdravlje koja se bazira na tri preduslova za zdrav život, a to bi bili adekvatno funkcionisanje zdravstvenog sistema, široka paleta javnozdravstvenog servisa i šire posmatranje socioekonomskih preduslova koji utiču na zdravlje. Smatra se da Svetska trgovinska organizacija ima značajan uticaj na formiranje cena medicinskih proizvoda, najpre kroz trgovinske barijere. Takođe, navodi se da porast obima međunarodne trgovine ukazuje na potrebu za većom saradnjom između zdravstvenog i trgovinskog sektora. U monografiji je prikazan pregled usvojenih dokumenata koji se odnose na javno zdravlje, gde se, kao značajno, navodi to što je Svetska trgovinska organizacija ukazala na probleme u javnom zdravstvu.

Narednih nekoliko poglavlja su posvećeni Doha rundi pregovora, koja je karakteristična i za trgovinske pregovore i za životnu sredinu, ali i zdravstvenu zaštitu, čime autori ove monografije nalaze spojnicu između ove tri teme. Naime, ovi Doha runda je otpočela u novembru 2001. godine u okviru koje se pregovaralo o poljoprivredi, pristupu tržištu industrijskih proizvoda, uslugama, intelektualnoj svojini, trgovini i razvoju, trgovini i zaštiti životne sredine, olakšavanju trgovine, pravilima STO, kao i rešavanju sporova. Značajan doprinos ostvaren je kroz usvajanje TRIPS – Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine. U odnosu životne sredine i međunarodne trgovine preovlađuje meko pravo. Na ovim pregovorima data je lista oblasti za razmatranje kao što je zaštita biodiverziteta, klimatske promene, zaštita ozonskog omotača, upravljanje otpadom i opasne hemikalije. Po pitanju zdravstvene zaštite, autori zaključuju da je neophodno imati političko-organizacioni okvir koji bi omogućio budžet za pribavljanje lekova, kako bi se lekovi obezbeđivali u skladu sa listom esencijalnih lekova koje predlaže Svetska zdravstvena organizacija.

Pregovori Republike Srbije o pristupanju Svetskoj trgovinskoj organizaciji su tema osmog poglavlja. Pregovori naše zemlje su otpočeli 15.2.2005. godine, a poslednji sastanak je održan 13.6.2013. godine. Najveći izazovi za našu zemlju jesu bilateralni pregovori i Zakon o genetski modifikovanim organizmima, kao i rešavanje pitanja Kosova i Metohije.

Deveta glava je posvećena politici i propisima Republike Srbije u oblasti životne sredine, a deseta zdravstvenoj zaštiti u Republici Srbiji i uticaju pregovora o pristupanju Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Istovremeno postoji obaveza usaglašavanja nacionalne politike i propisa u oblasti životne sredine sa propisima Evropske Unije i potreba za reformom zdravstvenog sistema. Autori ukazuju na potencijalne prepreke u sistemu zdravstvene

zaštite koje vezuju sa konceptom zdravstvenog osiguranja i konceptom pružanja zdravstvene zaštite.

Poslednje poglavlje ove monografije čitaocima ukazuje na krizu Svetske trgovinske organizacije i daje predloge za reformu. Izdvaja se nekoliko ključnih problema. Na prvom mestu to je protekcionizam Sjedinjenih Američkih Država i najava povlačenja iz Svetske trgovinske organizacije. Uz to, ne može se ne obratiti posebna pažnja na unilateralno podizanje carinskih stopa između Sjedinjenih Američkih Država u 2018. godini. Sledeći problem jeste nezavršena Doha runda pregovora, koja je originalno trebalo da se završi 1.1.2005. godine, međutim, Svetska trgovinska organizacija traži jednoglasnost za postizanje sporazuma i to je ono što usporava njen rad. Na kraju, postoje i problemi unutrašnje prirode u samom sistemu ove organizacije. Pre svega, blokada trgovinskih pregovora u okviru Doha runde, potencijalna blokada sistema za rešavanje sporova. Došlo je i do pada poverenja u sposobnost same organizacije da dođe do rešenja i da se izbori sa problemima. Stoga je došlo do različitih predloga za reformu. Evropska unija predlaže trostruke promene: u pogledu donošenja odluka i razvoja, redovnog rada i transparentnosti i modernizacije sistema rešavanja sporova. Kanada je za jačanje i modernizaciju Svetske trgovinske organizacije, a Sjedinjene Američke Države zahtevaju izmenu pravila Svetske trgovinske organizacije, dok Kina daje podršku multilateralizmu.

Porast značaja pitanja životne sredine i zdravstvene zaštite, kao i problemi u funkcionisanju Svetske zdravstvene organizacije i predlozi za njenu reformu ukazuju na potrebu za jasnijim definisanjem elemenata politike ove organizacije u odnosu na ove oblasti. Autori ove monografije smatraju da bi strateški cilj mogao biti pronalaženje mogućnosti usklađivanja i delovanja mera u oblasti trgovinske politike i politike zaštite životne sredine i zdravstva. Kada je u pitanju Svetska trgovinska organizacija, kroz navedene predloge za reformu, može se zaključiti da se oni najvećim delom oslanjaju na oblast trgovinskih pregovora, nadgledanje trgovinskih politika i rešavanje sporova, a nisu obuhvaćene oblasti zdravstvene zaštite i životne sredine. Autori zaključuju da bi eventualni neuspeh u reformi znatno unazadio svetski trgovinski sistem, a to otvara mnoga neistražena pitanja. Stoga, ova monografija predstavlja jedinstveno i značajno štivo, za svakoga ko se bavi nekom od ovih oblasti i želi da istraži njihovu međupovezanost, jer je prvi put u našoj literaturi jedna monografija obuhvatila ove tri oblasti.

Jovana BLEŠIĆ